

KILÁTÓ

XLI. évfolyam, 1. szám

MAGYAR SZÓ

2002. január 5.

F E L J E G Y Z É S E K

Baka István a „nyomasztó reménytelenség” szegedi költője

BORI IMRE

Személyes emlékeim szinte nincsenek Baka Istvánról, akinek emberi, és éppen a költészet magasáig emelkedett költői alakjára 2000-ben emlékeztetett a budapesti Nap Kiadó egy Füzi László válogatta, szerkesztette, összeállított szövegegyüttes megjelentetésével. Egyszer láttam szegedi barátunk szobájának ajtajában, amikor igazán bé sem jött, majd évekkel később Beccsén hozott össze bennünket a sors, de akkor meg a Magyar Írószövetség akkori s igencsak kaptos állapotba jutott elnöke állta útját megismerkedésünknek. Igazán tehát a folyóiratolvasások percein túl most, hogy az emlékezetét erősítő szövegeket böngészem, és szembesítem a róla szólókat a költő önvallomásaival és önjellemzéseivel, fájjalom, hogy a sors nem engedett a Szekszárdon 1948-ban született és Szegeden 1995-ben meghalt, az élet kegyelméért esdeklő, de inkább csapásait szenvedő igazi költői talentum közelébe. Nem szerethette a sors, hiszen annyi gondot és bánatot állított útjába, s mintha gyermekében akarta volna büntetni valamiért, amikor azt születése közben a világra segíteni alkalmas fogó az igazán még meg sem születettnek az agyát megsértette. De nem lehet részvét nélkül olvasni önvallomásainak nem egy mondatát sem. „Egy megalázott, gyámoltalan gyermek voltam...” – írta, s tovább: „Tehát én mindig egy köztes helyzetben voltam, igazából nagyon nehezen tájékozódtam.” És még egy sorsjellemzése: „Szegeden lakom, de Szekszárdon élek, és ezt nagyon komolyan gondolom, hát talán azért is, mert Szegeden való meghonosodásom igazán nem sikerült.” Nyilván azért nevezte a lakást és munkát adó Szegedet „faszívű városnak.” A barát, Zalán Tibor, írta róla: „Megjelenése inkább csalódás volt, mint öröm. A versei alapján robusztus, nagydarab és hangos férfiút vártam. Alacsony, szakállas, szemüveges, pocakosodó férfi állt előttem.” Sorolja hibáit is: üldözési mániája alakult ki, sértődött és igazságtalan volt, féltékeny, de együtt érző is volt, meg őszinte és bátor ember is. Egy másik barátja alkoholizálását említi meg, s azt mondja, mintha csak orosz értelmiségi lenne, ajzottságát gyógyította és a szezek segítségével gondolta türelmét fenntartani.

Költői kibontakozása sem volt könnyedén magasba szökő és költészetének elismerése is váratott magára. „Lehettem volna én is a fiatal költő” – hiszen az irodalompolitika minden korszakban talált ilyen. Baka István a maga esztétikai hitvallásával, a jelek szerint, komoly közegellenállásba ütközött, s irigykedve nézte sikeresebb költőtársait, de vállalta a ritkán megszólalás és megjelenés ódiáját is: huszonhét éves korában jelent meg első verseskötönyve, majd haláláig mindössze nyolc kötete készült el, halála után, 1996-ban *Tájkép fohással* címen az 1969 és 1995 között írt verseinek gyűjteménye összegezte Baka István költői megnyilatkozásait, egy jelentős költő létbizonyosságait, azét, akinek, mint írták, végül is „meglódult a szekere” a rövidre szabott életút utolsó szakaszában, hogy 1999-ben már megszülessék a róla szóló monográfiák is. Míg élt azt hangoztatta, neki „nem véleménye van, neki érzései vannak”, valamint azt a jellegzetességét hangsúlyozta, hogy „nála soronként születnek a dolgok”. Szabatosan gondolkodó költő volt, verseszményét is ennek szellemében vetette papírra: „Én nem okosabb, »érettebb« verseket szeretnék csinálni ezután se, hanem érdekletesebbeket. Ha sikerült a versbéli valóságot megteremteni, abban úgyszólván minden lényeges, amit a »világról« verssel el lehet mondani. Ez volna a verseszményeim.” Egyik kritikus pedig a következőképpen vélekedik Baka István verseiről: „Verseiben szigorú képi egységből, egy meghatározott tárgyi és érzelmi világ elemeiből szerveződik a látvány, ami végülis egy teljességgel bomló, önmagával marakodó valóságot mutat.”

De angyalokkal is lehet találkozni Baka István verseiben:

*Találkoztam, míg éltem, angyalokkal,
Nem eggyel, s azt sem mondhatnám, hogy sokkal.
De szárnyuk már zuzmarás, hideg, –
Nem úznak el, de meg se védenek.
(Sztepan Pehotnij feltámadása I.)*

Leningárdi esték című versében pedig azt olvassuk, hogy „az utcák orrlíkát átjárja a / Felhő-pelenkák angyalhúgyszaga”.

Komor a lét különben ezekben a versekben. „Van föld alattam, ám nincs ég fölöttem / S volna is, mit kezdenék vele, – annak az égnek úgyszólván istene.” (Sztepan Pehotnij feltámadása)

Csak Baka Istvánnak adatott meg József Attilán kívül, hogy így énekeljen:

*Az asztalvégre húzódnék szerényen,
Csak még ne küldj el innen, Istenem,
és bort is tégy elébem! Úgy legyen.
(Fredman szonettjeiből. No. 3)*

Az utolsó évek verseiben ott van ő is a „semmi ágán”. Ezek megírásával búcsúzott a világtól:

*Úgy nézek mindenre akárha mint először
látnám holott talán utolszor láthatom.
(Yorick alkonya)*

Talán legtragikusabb mondata is a lét peremére szorultról beszél: „már semmi sincsen / s még ez a semmi is egyre fogy”. (De profundis) Tragikus, ahogyan bevallja, „egy keskeny űri részbe” menekülne e világból. Pedig nagyon benne akart élni. Alakmásait maga helyett szólaltatva meg, talán erre is gondolt. A Kormos Istvántól kölcsönvett Yorick, aki a Hamletből került a magyar költészetbe, és a maga oroszra fordított nevét (Sztyepan Pehotnij) a maga neve helyett versei alá írva ezt a célt is szolgálta. Hiába volt kritikusaik lázas őskeresése is: például Nagy László nevét emlegették, holott nem szerette Nagy László költészetét, mint ahogyan Ady Endréét és Kassák Lajosét sem. De szeretett orosz költőket, akiket fordított is abban az időben, amikor a magyar költők hátatfordítottak Keletnek és csak Nyugatra néztek. Baka István itt is kivétel volt: talán az egyetlen „oroszos” költője az elmúlt két-három évtized magyar költészetének!

Azt írták róla, hogy miközben nem vállalta a politikai költészetet, az új baloldalon a „jobb jövőt áhító guerilla” volt, és vallotta, s vallomását érdemes megismerni: „Magyarnak lenni ízlés kérdése is, nemcsak elhatározásé, hogy »ebbe« mégse lehet úgy belépni, mint egy pártba. Így aztán ma (ti. 1994-ben) a »nagy magyarok« miatt szégyellem magamat leginkább.”